

วันเกิดนี้ อาดาอายุ ๘๐ ปี

ปีใหม่นี้ ธรรมะนี้คิด จะสุขไม่น้อย

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

วันเกิดผ่านไป - ปีใหม่ผ่านมา

๒๓ ก.ย. & ๓๐ ต.ค. ๒๕๖๓

วันเกิดนี้ อาดาอายุ ๘๐ ปี
ปีใหม่นี้ รัฐธรรมนูญจะสุขไม่น้อย

© สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

ISBN

พิมพ์ครั้งที่ ๑ — ตุลาคม ๒๕๖๓ ๒,๐๐๐ เล่ม

- ธรรมทานวันมงคล จาก อาดา อาผา

แบบปก: สมภาพ หอธรรมกุศล

พิมพ์ที่:

อนุโมทนา

ชีวิตยามสูงวัย ถ้าได้ทำบุญบำรุงรักษาใจไว้ให้สม่ำเสมอ ต่อเนื่อง ก็จะเป็นพลังหล่อเลี้ยงอายุ วรรณะ สุขะ พละ ที่เป็นจตุรพิธพร ให้เจริญงอกงามคู่ไปกับความมีสุขภาพใจที่ดี

อาดาทำบุญเลี้ยงพระรายการย่อยมาเรื่อยๆ อย่างเป็นประจำ ครั้นถึงวันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๖๓ ซึ่งเป็นวาระที่มีอายุครบ ๘๐ ปี ก็จัดถวายภัตตาหารอย่างสบายๆ ได้ทำบุญทางกาย ทางวาจา ทางใจ และได้สดับรับพรจากคำอนุโมทนาในมงคลวาร

อาดาเห็นชอบด้วยกับอาผาว่าจะพิมพ์อนุโมทนาถาในวันเกิดของอาดานั้น โดยนับว่าเป็นพรร่วมพร้อมกัน สำหรับวันเกิดของอาผาที่จะมาถึงในวันที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๓ นี้ด้วย เพื่อจะได้เป็นการแจกจ่ายเผยแพร่ธรรม ได้ส่งเสริมเพิ่มบุญยิ่งขึ้นไป

ประจวบเวลาต่อเนื่องไปใกล้จะขึ้นปีใหม่ ๒๕๖๔ พร้อมใจกันว่า จะบำเพ็ญธรรมทานในมงคลวารขึ้นปีใหม่พร้อมไปด้วย จึงตกลงพิมพ์หนังสือนี้ ที่มี ๒ เรื่องมารวมกันว่า *วันเกิดนี้ อาดาอายุ ๘๐ ปี และ ปีใหม่นี้ วัชรธรรมนิเวศ จะสุขไม่น้อย* ดังปรากฏในบัดนี้

ขออนุโมทนาบุญกิริยาแห่งธรรมทาน ในมงคลวารเนื่องด้วย นานาวาระนี้ ขอกุศลที่เกิดมี จงเป็นปัจจัยอำนวยจตุรพิธพรชัยแก่ บุญกร และเป็นกุศลสโมสรที่จะนำมาซึ่งความเกษมศานต์ไพบุลย์ แก่ ประชาชนและประเทศชาติ ยืนนานสืบไป

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ปยุตฺโต)

๒ ตุลาคม ๒๕๖๓

สารบัญ

อนุโมทนา	ก
วันเกิดนี้ อาดาอายุ ๘๐ ปี	๑
พระกาฬกินเราได้ เราก็กินพระกาฬเช่นกัน	๑
กินพระกาฬได้ ใจต้องอึ้งให้เห็น	๒
๘๐ ปี เมื่อกุศลเกิดมี เป็นมงคลมากมาย	๕
ปีใหม่นี้ ธรรมนี้บิณฑ จะสุขไม่น้อย	๙
ปีเก่าไป บอก “กฐิตบาย” แก่ตัณหา ปีใหม่มาก ให้ฉันทะพาเดินหน้าไปทันที	๙
ฉันทะมาแล้ว รู้จักสบาย ทั้งได้ปราโมทย์ และเจอรรมณีย์	๑๓
รับปีใหม่ จะให้สุขสันต์ตลอดปี ต้องพร้อมใจสมานฉันท์ ทำถิ่นทำบ้านให้เป็นรรมณีย์	๑๘

วันเกิดนี้ อาดาอายุ ๘๐ ปี*

วันนี้วันดีนะ วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๖๓ อาดาอายุ ๘๐ ปี ไม่น้อยแล้ว นี่แหละ คือเรื่องของกาลเวลา บอกว่าอายุเท่านี้เท่านี้ นี่ ๘๐ ปี เดียวก็เป็น ๘๐ ปี ๑๐๐ ปี

พระกาฬกินเราได้ เราก็กินพระกาฬเช่นกัน

หลักธรรมก็บอกไว้แล้ว จำกันให้แม่น คงเคยได้ยินกันแล้ว ที่มีคาถาว่า

กาโล ฆสตี ภูตานิ สัพพาเนว สหตตนา

กาลเวลาย่อมกลืนกินสรรพสัตว์ พร้อมกันไปกับตัวมันเอง

หมายความว่า ไม่ว่าจะอะไร กาลเวลากินหมด แต่มันก็กินตัวมันเองไปด้วย เหมือนอย่างวันที่หนึ่ง พอขึ้นวันที่สอง วันที่หนึ่งก็หายไป ถึงวันที่สาม วันที่สองก็หายไป เดือนมกราฯ มา เดือนธันวาฯ ก็หายไป เดือนกุมภาฯ มา เดือนมกราฯ ก็หมดไป กาลเวลากินตัวมันเองไป ก็กินคน กินสัตว์ทั้งหลายหมดไปด้วย

ท่านจึงให้คติไว้ว่า เมื่อพระกาฬ คือกาลเวลากินเรา เราก็กินพระกาฬเสียเลย มิฉะนั้นเขาก็กินเราฝ่ายเดียว กินเปล่าเสียด้วย ชีวิตก็จะหมดไปๆ

* อนุโมทนาภก ในวันเกิดอาดาอายุ ๘๐ ปี ในเขตที่พักสงฆ์อาพาธ อ.ด่านช้าง จ.สุพรรณบุรี

ทีนี้ ถ้าเรากินพระกาฬเป็น คือใช้เวลาเป็น รู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ ให้อย่อยออกมาเป็นงานเป็นการ ไม่ให้เวลาเสียไปเปล่า อย่างเช่นเป็นนักเรียนนักศึกษาเล่าเรียนหนังสือ ก็ใช้เวลากินเวลา บริโภคเวลา แล้วย่อยออกมาเป็นปัญญา อย่างนี้ก็ไม่ถูกพระกาฬกินเปล่า ไม่ถูกกินข้างเดียว

เพราะฉะนั้น ท่านจึงสอนเราไม่ให้ตกเป็นเหยื่อของพระกาฬฝ่ายเดียว ไม่ให้กาลเวลากินเราเสียเปล่าๆ แต่เราต้องกินพระกาฬ ให้เวลาผ่านไป ก็ย่อยเป็นประโยชน์ออกมา

กินพระกาฬได้ ใจต้องอึดให้เห็น

ไม่ใช่แค่ที่ว่ามาแล้วเท่านั้น กินพระกาฬแล้วใจต้องอึดด้วย ถ้ารู้จักกินรู้จักใช้เวลา ผลต้องแสดงออกมาที่จิตใจด้วย ถ้าเรากินเวลาออกมาเป็นประโยชน์ได้จริง ใจเราก็ต้องเอิบอึด

เรื่องจิตใจนี้พระย้าไว้มาก สุขภาพของจิตใจข้อสำคัญที่ทุกคนควรมีเป็นพื้นไว้ ได้แก่ ปราโมทย์ คือมีใจร่าเริงสดชื่นเบิกบานแจ่มใสอยู่เสมอ ถ้าใครมีใจขุ่นข้องหมองมัวหดหู่ซึมเศร้าท้อแท้ เครียดคับแค้น อย่างนี้เป็นการทำลายตัวเอง คือถูกพระกาฬกิน

แต่ถ้าเราใจดีร่าเริงเบิกบานสดใส เราก็เป็นฝ่ายใช้เวลาให้ออกมาเป็นประโยชน์ได้ เรียกว่าบริโภคเวลาเป็น เพราะฉะนั้น การบริโภคเวลาที่สำคัญที่สุดคือ เราอยู่กับใจของเราโดยมีใจที่ร่าเริงเบิกบานสดใสอยู่เสมอ

คนที่มีใจร่าเริงเบิกบานสดใส นั้น ไม่ค่อยจะแก่ หรือว่าแก่ยาก เพราะหัวใจไม่ต้องใช้พลังงาน ไม่เหมือนคนที่ใจโกรธซึ่งขุ่นเคืองวุ่นวายหรือชอกช้ำระกำเศร้าหดหู่ พวกนี้กินพลังงานเผาผลาญมาก ทำให้ชีวิตร่างกายเสื่อมโทรมร่วงโรยรวดเร็ว เมื่อรู้อย่างนี้ เราก็ทำใจให้ร่าเริงเบิกบานอยู่เสมอ ไม่ให้ชีวิตร่วงโรยไปง่ายๆ ซึ่งจะสำเร็จได้ด้วยการที่เรารู้จักกินรู้จักใช้รู้จักบริโภคเวลา

ตกลงว่า หลักใหญ่คือให้มีปราโมทย์ไว้ ต่อจากปราโมทย์ ก็มีปีติอันใจปลื้มใจ เป็นใจที่ว่า เมื่อได้ทำอะไรมันดีแล้ว ก็ได้ชื่นชมสมใจออกมาเป็นความปลื้มปีติ เช่นอย่างลูกกับพ่อแม่ พ่อแม่รักลูก พ่อเห็นลูกเจริญเติบโตงอกงามดี แม่ก็ปลื้มใจมีปีติ พอปีติมา สุขก็มา ลูกก็เหมือนกัน ลูกเห็นพ่อแม่อยู่สบายแข็งแรงดีมีความสุข ลูกก็อึดใจสบายใจ ยิ่งได้มาทำอะไรให้พ่อแม่ แล้วเห็นท่านมีความสุข ลูกก็ปลื้มใจ มีปีติ พอมีปีติแล้ว สุขก็มา

หลักนี้ท่านให้ไว้เป็นชุด เริ่มต้นก็ให้มีปราโมทย์เป็นพื้นไว้ เมื่อยังไม่มีอะไรเป็นพิเศษ ก็ปราโมทย์ร่าเริงเบิกบานสดใสอยู่เสมอเป็นประจำ ทีนี้ พอถึงเวลาทำอะไร ก็ให้ได้ปีติอันใจปลื้มใจ พอปีติมา ก็เกิดมีปีติสัสติ เป็นความผ่อนคลาย หายเครียดหมด ก็อยู่ดีมีความสุข นี่คือไม่เผาผลาญตนเอง พระกาฬก็กินลำบาก ก็เลยแก่ยาก

ปีติสัสติคือความผ่อนคลายนี้ เป็นตัวสำคัญมาก ทั้งร่างกายและจิตใจสบายคล่องเบา ไม่มีอะไรจะเสียหาย ต่างจากเครียดที่มันจะกัดกินตัวเอง สูญเสียกำลังแล้วก็สูญเสียสภาพร่างกายจิตใจไปหมด ทำให้ชีวิตทรุดโทรม แต่เมื่อมีปีติสัสติ เราก็มีความสุข

อย่างพระพุทธเจ้า บางทีมีเรื่องว่ามารแกล้ง ครั้งหนึ่ง พระพุทธเจ้าเสด็จไปบิณฑบาต ไม่มีคนตักบาตร กลับมาแล้ว มารมาเยาะว่า วันนี้ท่านแยแล้ว ไม่มีอะไรจะฉัน พระพุทธเจ้า ตรัสว่า ไม่เป็นไร เรามีปิติเป็นภักษา หมายความว่าเสวยคือฉัน ปิติ คนมีปิติ พออิ่มใจ ใจปลื้มแล้ว กายก็เลยไม่หิว คนเรานี้ได้ ปลื้มแล้ว ก็เลยหายหิว เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า เรา อยู่ได้ด้วยปิติ เรียกว่ามีปิติเป็นภักษา สบาย ไม่มีปัญหาเลย

เป็นอันว่า ทำใจให้ได้ชุดสำคัญนี้ คือ *ปราโมทย์* ไร้เริง สดใส *ปิติ* อิ่มใจ ปลื้มใจ *ปัสสัทธิ* ผ่อนคลายรื่นชื่นสบาย แล้ว *สุข* ก็มา ฉ่ำชื่นรื่นใจ ถ้าใครได้ ๔ อย่างนี้ มีความสุขแล้ว ใจก็แน่ว สงบ ไม่มีอะไรมารบกวนได้ ก็เป็น *สมาธิ* ครบ ๕ อย่าง

เราควรพยายามทำอย่างนี้ให้ได้ นี่ก็คือรักษาใจไว้ให้ได้ พระพุทธเจ้าตรัสว่า *สจิตตมนุรกุขถ* เธอทั้งหลายจงรักษาใจของตนไว้ รักษาให้มันอยู่ในปราโมทย์ ปิติ ปัสสัทธิ สุข สมาธิ เมื่อได้ อย่างนี้แล้ว ตัวเองก็มีความสุข อยู่กับใคร ก็ทำให้คนอื่นมีความสุขไปด้วย

เพราะฉะนั้น กาลเวลามาแล้ว ก็อย่าไปกลัวมัน แต่ใช้มันให้เป็นประโยชน์ กินพระกาฬเสียเลย กินให้ย่อยออกมาเป็นอย่างไรว่า แล้ว ถ้าไม่ออกมาเป็นการทำงาน ไม่ออกไปเป็นประโยชน์ข้างนอก ก็ให้มันดีอยู่ในใจ ถึงเวลาจะผ่านไป ใจก็งามสดใสอยู่อย่างนั้น

เมื่อทำได้อย่างนี้ ก็ขณะเวลา ขณะพระกาฬ พระอรหันต์ ท่านเรียกว่าเป็น *กาลขโล* แปลว่าผู้กินเวลา หมายความว่า กาลเวลาจะกินพระอรหันต์ แต่พระอรหันต์กินเวลาเสร็จแล้ว กาลเวลากินพระอรหันต์ไม่ทัน ท่านก็เลยชนะ

นี่แหละตกลงว่า คติเรื่องพระกาฬ เรื่องกาลเวลา ก็ให้ได้
อย่างนี้ คือ เดินหน้าไปด้วยความร่าเริงเบิกบานสดใสมีความสุข
โดยเฉพาะที่เป็นวันเกิดด้วย ก็ยังเป็นวันสำคัญ ที่จะต้องทำให้
เป็นวันที่ดี เป็นวันที่จิตใจเป็นบุญเป็นกุศล สดใส เบิกบาน มี
ความสุข เมื่อกาลเวลาจะเดินหน้า ก็ให้เป็นเวลาที่กุศลและปิติ
ปราโมทย์เป็นต้น เจริญออกงานนำหน้ากาลเวลานั้นไป

๘๐ ปี เมื่อกุศลเกิดมี เป็นมงคลมากมาย

อาดา อาผานี้ กาลเวลาได้ผ่านมานานักแล้ว กับพระองค์
ที่พูดนี้ ก็แน่นแฟ้นตลอดมา เวลาที่ว่าผ่านมานั้น ถึงบัดนี้ แทบ
นึกไม่ถึงว่าตั้ง ๘๐ ปีแล้ว แต่ก็แน่นแฟ้นเหมือนเดิม แล้วยังช่วย
ดูแลรักษาเรื่อยมา ถ้าพระองค์นี้ไม่ได้อาดาอาผา ก็แย่นั่นทีเดียว
ที่รอดมาได้อย่างนี้ ก็ด้วยอาศัยน้องอาดาอาผาอย่างสำคัญ
เหมือนกับว่าสองคนนี้เป็นตัวแทนโยม ได้เสียสละช่วยเอาใจใส่
ดูแลรักษาจริงจังเต็มที่

เพราะฉะนั้น ก็อนุโมทนา เมื่อมาถึงวันเกิด ซึ่งถือเป็นวันดี
แล้ว ก็ขอให้มีความสุขร่าเริงเบิกบานสดใส และเมื่อมีจิตใจดีแล้ว ก็
ออกมาทางร่างกายด้วย ให้ร่างกายแข็งแรงมีสุขภาพดี ตามหลัก
ที่ว่าสองอย่างนั้นเนื่องถึงกันและกัน คือจิตใจกับร่างกายนี้

นี่ก็คือถือตามคติที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ ให้รักษาใจไว้ให้ดี
จำกันให้แม่นยำว่า “**สจิตฺตมนุรกฺขณ**” คือ “**ท่านทั้งหลายจงตามรักษา
จิตของตน**” แล้วก็ปฏิบัติตามหลักการนั้น ถึงแม้เวลาจะผ่านไป
เราก็อำนาจเวลานั้นให้กลายเป็นเกิดผลที่ดีแก่ใจ-กายของเรา ด้วย
การมีปราโมทย์-ปิติ-ปัสสัทธิ-สุข-สมาธิ ที่เจริญออกงานยิ่งขึ้นไป

ในเวลาที่ทำจิตใจให้ดี เช่นมีเมตตา ปรารณนาดีต่อกัน
จิตใจก็เป็นบุญเป็นกุศล ที่นำไปสู่ความสุข รวมทั้งมีปิติปราโมทย์
เป็นต้นที่ว่ามาแล้วนั้น

ที่นี้ เมื่อทำจิตใจให้ตั้งงามอย่างนั้นอยู่เรื่อยตลอดเวลา พอ
มาถึงวันเกิด ก็กลายเป็นว่า ในวันเกิดนั้น ในใจแต่ละขณะ ที่เกิด
กุศล เกิดความคิดที่ดี เกิดความปรารณนาดีต่อกันนั้น มีบุญมีกุศล
เกิดขึ้นมาอยู่ตลอดเวลา ก็เลยเข้ามาในคติวันเกิดที่ว่า ในวันเกิดนี้
ก็เกิดกันต่อไป แต่ให้เกิดกุศล โดยมีจิตใจตั้งงามเบิกบานผ่องใสทุก
เวลา อาย่าอมให้เรื่องขุนช่องเศร้าหมอง เข้ามามากัดกินใจได้เลย

การที่จะรักษาจิตใจที่ตั้งงามรุ่งเรืองเบิกบานสดใสไว้ได้นั้น ก็มี
สติประจำใจไว้ด้วย ในเวลาใดมีเรื่องอะไรร้ายเข้ามา สติก็จะบอก
ให้กัณออกไปก่อนได้ทัน พอมีอะไรมาไม่ดี สติก็บอกว่าไม่เอา
แล้วเราก็เอาสติไปจับเอาตัวที่ดีๆ มา เริ่มตั้งแต่ตัวปราโมทย์ ปิติ
ปีสัสทธิ และความสุขที่เข้าไปแล้วนั้นมา ถ้าทำอย่างนี้ ก็อยู่ดี
ตลอดไป อายุ ๘๐ ปี ก็ไม่เป็นปัญหา แต่จะเป็น ๘๐ ปีแห่ง
ความสุข ๘๐ ปีแห่งความเจริญงอกงาม แล้วก็เข้าหลักที่ว่าใช้
เวลาได้เป็นประโยชน์ สามารถกินพระกาฬได้ ตามคติที่ว่ามาแล้ว

ขออนุโมนทนาอาดา ที่วันนี้เป็นวันดี เป็นวันสิริมงคลอายุ
๘๐ ปี ก็ขอให้เจริญงอกงาม โดยถือคำว่า ๘๐ ปี ให้เป็นคำดี เป็น
คำสิริมงคล อย่างที่ว่า ในเวลา ๘๐ ปีนี้ เมื่อเกิดกุศล เกิดบุญ เกิด
ปราโมทย์ปีติมีความสุขอยู่เรื่อยๆ ถึง ๘๐ ปีก็เยอะเยอะมากมาย

ก็ขอให้อาดาเจริญงอกงามมีความสุขต่อไป พร้อมทั้งอาผา
ด้วย และทุกคนที่นี้ วันนี้เป็นวันมงคลดีเหมือนอย่างที่ได้บอกไว้
วันนี้ฝนก็ต้อนรับอาดา ต้อนรับวันเกิดอาดา ตั้งแต่เช้ามีดแล้ว ก็
ขอให้เจริญงอกงามมีความสุขตลอดไปทุกเมื่อ เทอญๆ

ปีใหม่นี้ ธรรมะนิด จะสุขไม่น้อย

ปีเก่าไป บอก “ก๊วยต๋บาย” แก่ตัณหา ปีใหม่มาก ให้ฉันทะพาเดินหน้าไปทันที

ตอนขึ้นปีใหม่ คนส่งปีเก่า รับปีใหม่มักเป็นการใหญ่ มีงาน มีการแสดง มีกิจกรรมสนุกสนานบันเทิง คนออกเที่ยวกันไปทั่ว

คนที่ไปเที่ยวงาน ดูการแสดง ทำกิจกรรมทั้งหลายแล้ว บอกว่าเขา มีความสุข นั่นก็เพราะเขาชอบ เขาต้องการ พูดสั้นๆ ว่าอยากนั่นเอง เขามี ความอยากมีความปรารถนา แล้วการไปเที่ยว ไปดู ไปทำกิจกรรมนั้น เป็นการสนองความอยาก ทำให้เขาสมอยากสมปรารถนา เขาจึงมีความสุข

ที่นี้ก็มาถึงจุดสำคัญที่จะต้องแยกให้ได้ว่า ความอยาก ความปรารถนานั้น มี ๒ อย่าง หรือ ๒ ชนิด

อย่างที่ ๑ คือ ความอยากความปรารถนาให้ตัวได้ ให้ตัวเอง อยากบำรุงบำเรอตัว อยากให้ตัวใหญ่ ให้ตัวโต ให้ตัวโก้ ตัวเด่น ความอยากชนิดนี้ คือที่เรียกว่า “ตัณหา”

อย่างที่ ๒ คือ ความอยากความปรารถนาให้คนอื่น ให้สัตว์ ให้สิ่ง นั้นๆ อยู่ในภาวะที่ดี ที่งาม ที่เลิศล้ำสมบูรณ์ มีความสุข แล้วก็อยากทำให้มันดีมันงามให้เขามีความสุขอย่างนั้น ถ้าอะไรยังไม่ดีไม่งาม ก็อยาก แก้ไขให้หายบกพร่องให้หมดปัญหา เช่น อยากทำให้บริเวณบ้านหายรกร รุงรัง อยากทำให้บ้านสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย อยากทำให้คนหาย เจ็บป่วย อยากทำให้คนมีสุขภาพดีมีความสุข ฯลฯ ความอยากชนิดนี้ เรียกว่า “ฉันทะ”

ความอยากอย่างแรก ที่เรียกว่าตัณหานั้น สังเกตไม่ยาก คือ เป็นความอยากความปรารถนาที่มุ่งมาเพื่อตัว ดังที่มีชื่อเรียกอย่างหนึ่งว่า “มมังการ” (ตัณหาตัวสร้าง “ของกู” “เพื่อกู” ขึ้นมา) เช่นจะขึ้นปีใหม่ ก็ทำกิจกรรมตั้งวงสุรา ตั้งวงพนัน และสนุกสนานต่างๆ ที่จะให้ตัวได้เสพ ได้บำรุงบำเรอตัว หรือไม่ก็ให้ตัวได้เห็นเขาเจ็บเขาตาย เช่นเอาสัตว์มาทำร้าย เป็นความอยากความปรารถนาที่เป็นอกุศล

ส่วนความอยากอย่างที่ ๒ คือฉันทะ ก็สังเกตไม่ยาก คือเป็นความอยากความปรารถนาเพื่อภาวะที่ดียิ่งๆ เพื่อความเป็นสุข มั่นคง สมบูรณ์ ของคน ของสัตว์ ของสิ่งนั้นๆ ของงานนั้นๆ เอง แล้วก็อยากทำให้เขาให้มันดียิ่งๆ เลิศล้ำ เต็มอิม สมบูรณ์อย่างนั้นๆ

ฉันทะนี้สำคัญนัก คนไทยลืมนักไปแทบหมดสิ้น จำกันได้แต่ตัณหา ก็เลยนัวเนียมุ่งอยู่กับเรื่องไม่เป็นเรื่อง ข้องจิตติดใจอยู่กับเรื่องที่จะเลิกจะละ แต่เรื่องที่จะทำ ที่จะเดินหน้า ที่จะต้องเอาจริง ไม่ค่อยคิดไม่ค่อยนึก ไม่รู้จักความอยากที่เป็นกุศล

ฉันทะนี้สำคัญนัก มันเป็นตัวเริ่มต้น พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ธรรมทั้งปวง มีฉันทะเป็นมูล”^๑ คือ ฉันทะ ความอยากอันนี้ เป็นต้นทาง เป็นที่ตั้งต้น เป็นจุดเริ่มของกุศลธรรมความดีงามทั้งปวง ธรรมที่พูดกันมาแล้วมากมาย ว่าดีอย่างนั้นๆ ก็ดีจริงๆ แต่ถ้าคนไม่มีฉันทะ ธรรมที่ว่าดีๆ ทั้งหลาย ก็ดีอยู่อย่างนั้น นิ่งเฉย ไม่ค่อยไพล่ออกมาแสดงตัวสักที

^๑ “ฉันทมูลกา สัพเพ ธมมา” (ขง.อฏฐก.๒๓/๑๘๘/๓๕๑) สำหรับผู้สนใจจริงจัง พึงทราบว่ “ฉันทะ” ในที่นี้เป็นคำกลางๆ แปลว่า ความพอใจ ใฝ่ ปรารถนา แยกเป็น ๒ ฝ่าย คือ

๑. **ตัณหาฉันทะ** ฉันทะที่เป็นตัณหา เป็นมูลของพวกอกุศล เช่นว่า อุปาทานชั้น ๕ มีฉันทะเป็นมูล เรียกสั้นๆ ว่า “ตัณหา”

๒. **กุศลฉันทะ** ฉันทะที่เป็นกุศล (มีหลายชื่อ: กัตตุกัมยตาฉันทะ, ธรรมฉันทะ, สภาวฉันทะ) เป็นมูลของพวกกุศล อย่างที่พูดข้างบน เรียกสั้นๆ ว่า “ฉันทะ”

เด็กที่อยากเรียนอยากรู้ คือมีฉันทะ พอใครบอกว่าหนังสือเล่มนี้ดี ก็สนใจทันที พอได้อ่านสมใจ ก็มีความสุข แต่เด็กที่ไม่มีฉันทะ ไม่สนใจ บางทีหนีเลย เด็กที่อยากให้พื้นบ้านสะอาด คือมีฉันทะ ขมิ้นมันไปหยิบไม้กวาดไปหาผ้ามากวาดมาเช็ดดูเอง และทำอย่างมีความสุข แต่เด็กที่ไม่มีฉันทะ (มีตัณหา อยากให้ตัวไม่ต้องเหนื่อย ที่เรียกว่าขี้เกียจ การกวาดเป็นความทุกข์) ถ้าบอกว่าจะให้รางวัล จึงยอมฝืนตัณหาที่จะนอน ลุกไปกวาดไปเช็ดดูด้วยตัณหาที่จะเอารางวัล

ถ้ามีเมตตา อยากให้เด็กๆ อยากให้ลูกหลานเป็นคนดี มีความเจริญงอกงาม ก็ต้องเอาใจใส่พยายามปลูกและปลุกให้เขามีฉันทะ เช่น ขี้ให้เด็กดูต้นไม้ ก็พูดคุยกับเขาว่าหนูเห็นต้นไม้ต้นนี้ ดอกสวย ใบเขียวสด ไม่เหี่ยวแห้ง ดีใช่ไหม? เดินผ่านสนามหญ้าที่สดเขียวเรียบสะอาด ก็พูดชวนให้เขาชื่นชมความสะอาดเรียบร้อย พบเห็นอะไรมีเรื่องเก่า ก็เล่าเรื่องราวความเป็นมาให้เขาฟัง เราความอยากรู้ ใฝ่เรียน ฯลฯ แค่ออย่างนี้ ไม่นานนัก ฉันทะก็จะค่อยๆ มาจ่ออยู่กับใจของเขา และตัณหาก็ตจะถอย ค่อยๆ ห่างออกไปเอง

เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา คนไทยรู้จักดี พูดกันบ่อย ท่านให้รู้หลักว่า^๑ ฉันทะนี่แหละเป็นต้นทางที่ออกมาแสดงตัวเป็นธรรมเหล่านี้ เรามาดู ฉันทะ ออกมาแสดงต่อคน เป็น ๔ ด้าน คือ

๑. ฉันทะ ปรารถนาดี อยากให้-อยากทำให้เขาได้ประโยชน์มีสุข เป็นเมตตา
๒. ฉันทะ ปรารถนาดี อยากให้-อยากทำให้เขารอดพ้นทุกข์ภัย เป็นกรุณา
๓. ฉันทะ ปรารถนาดี อยากให้-อยากทำให้เขาเจริญดีมีสุขยิ่งขึ้น เป็นมุทิตา
๔. ฉันทะ ปรารถนาดี อยากให้-อยากทำให้เขาอยู่ในธรรมในความถูกต้อง ให้เขาไม่ละเมิดธรรม ไม่ทำความผิดทุจริตเสียหาย เป็นอุเบกขา

^๑ ดูพอรู้หลักที่ วิสุทธิ.๒/๑๒๕; วิสุทธิ.ฎีกา ๒/๑๓๖

นี่เป็นตัวอย่างให้รู้เข้าใจว่า ถ้าทำให้มีฉันทะขึ้นมาได้แล้ว ธรรมข้อย่อยข้อใหญ่มากมายจะพรั่งพรูตามมาไม่ยากไม่ช้าเลย งานการอย่างเลิศ การสร้างสรรค์ต่างๆ ปัญญาอย่างอุดมจะเข้ามา เป็นจุดหมาย เริ่มด้วยตัวทำงานที่เข้ามารับช่วงทันที คือความ เพียรพยายามไม่ระย่อ

บุคคลสำคัญที่เรียกว่าเป็นมหาบุรุษ ต้องมีฉันทะแรงเข้มเป็น พิเศษ พระพุทธเจ้าทรงมีฉันทะเป็นพระคุณสมบัติในข้อที่ว่า ทรง “มีฉันทะไม่ลดถอย” (นตฺถิ ฉนฺทสฺส หานิ) จึงทรงบำเพ็ญพุทธกิจ น้อยใหญ่ได้มากมายไม่มีหยุด เช่นว่า เด็กคนนี้ป่วยหนัก พ่อชี้เหนียว หนัก ทำให้การรักษาผิดพลาด วันนี้จะตายแน่ๆ พระองค์ก็เสด็จไป แต่เข้าไปช่วยทำให้เด็กนั้นสิ้นชีพโดยมีจิตใจสดใสมีความสุข ทรง คำนึงถึงชวานาคคนหนึ่งซึ่งอยู่ต่างเมืองว่าขณะนั้นเขาจะต้องได้ฟังรู้ เข้าใจธรรมเรื่องนี้ ก็เสด็จไปพระองค์เดียว ด้วยพระบาทเปล่า จน ได้ทรงเทศนาให้เขาบรรลุผลที่เขาพร้อม ด้วยพุทธกิจมากมายด้วย ฉันทะอย่างนี้แหละ จึงปรากฏเป็นพุทธคุณข้อมหากรุณา

บุคคลใดๆ จะเป็นพระโพธิสัตว์ได้ ต้องมีฉันทะเป็น คุณสมบัติใหญ่ที่ขาดไม่ได้ และฉันทะนั้นต้องแรงเข้มถึงขนาดที่ว่า เมื่อทำความดีทำกิจหน้าที่เพื่อธรรมเพื่อความจริงความถูกต้องดี งาม เพื่อให้คนพันทุกซ์พันภัย จะเสียสละได้ทุกอย่าง เช่น จะไป ช่วยคนทำความดีคนหนึ่ง ก็พยายามเต็มที่ เดินหน้าไป ไม่มีถอย ถ้าจำเป็น ก็สละชีวิตของตนได้ (คุณสมบัตินี้เรียกว่า ฉันทตา)

ฉันทะนั้น สำคัญยิ่งนักขนาดนี้ อย่างที่พูดมาพอให้เห็นได้ แต่น่าแปลกใจนัก ทำไมชาวพุทธคนไทยแทบไม่รู้จัก

ฉันทะมาแล้ว รู้จักสบาย ทั้งได้ปราโมทย์ และเจอรมณีย์

ส่งปีเก่าแล้ว ก็รับปีใหม่ เป็นการเริ่มต้นครั้งใหญ่ พูdkันว่า ถ้าเริ่มต้นดี ก็มีหวังว่าจะดีต่อไปข้างหน้า ดังได้เห็นกันชัดว่า จะออกเดินทาง ถ้าตั้งต้นเข้าทางถูกแล้ว ก็หวังได้ว่าจะไปถึงจุดหมาย

จะเริ่มต้นปีใหม่ให้มีความสุข ก็ไม่ใช่สุขอยู่วันเดียว แต่ให้สุขต่อๆ ไป และถ้าจะให้ดี ก็สุขตลอดปี แล้วก็สุขตลอดไป

คนอยากได้อะไรมีความสุข บอกแล้วว่า ความสุขมาจากการได้สนองความอยาก พุดง่าย ๆ ว่า สุขที่ได้สมอยาก สมปรารถนา

ความอยากความปรารถนาที่ว่านั้น ก็คือฉันทะ หรือไม่ก็ตัณหา ฉันทะเป็นต้นทางของกุศล ตรงข้ามกับตัณหาที่เป็นต้นทางของบาปอัปมงคล ก็มาเลือกดูว่าจะไปทางไหน คือเลือกว่า จะสนองความอยากของฉันทะ หรือจะสนองความอยากของตัณหา

คนมีกิจกรรมทำอะไรกันต่างๆ ถ้าเป็นกิจกรรมบันเทิง สนุกสนาน ให้ตัวได้เสพรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสจับต้อง ได้บำเรอตา หู จมูก ลิ้น และสัมผัสกาย นี่คือนสนองความอยากของตัณหา อันนี้แบบนี้ ถ้าคนท่วๆ ไป ชาวบ้านจะมีกันบ้าง ท่านไม่ว่าอะไร ขอแต่ให้ไม่ถึงขั้นที่เป็นการเบียดเบียนใครๆ ไม่ว่าจะเบียดเบียนตนเอง เช่น ทำให้เจ็บป่วย เสียสุขภาพ หมดเงินหมดทอง หรือเบียดเบียนคนอื่น หรือทั้งตัวเองและคนอื่น เช่น ทะเลาะวิวาท ตีกัน ฆ่ากัน เมาะ ขี้บรดกถนนหรือชนกัน ฯลฯ นี่คือนให้คนรักชาติ ๕ คุมกันตัณหาไว้ แล้วถ้าจะให้ดี ก็ให้ฉันทะพาคนเดินหน้าทำการที่ตั้งงามสร้างสรรคืต่อไป

กิจกรรมสนุกสนานบันเทิงสนองด้ถนหานั้น ได้ผลแค่ผ่านไปทีหนึ่งๆ ไม่มีอะไรเจริญงอกงามทีจะเป็นผลดียืนยาว ถ้าถึงขั้นตั้งวงสุรา เล่นการพนัน หรือการเล่นแข่งขันทีมีการเบียดเบียนทำร้ายคนหรือสัตว์ อันนี้เป็นการเริ่มต้นไม่ดี ทีร้ายแรง ท่านสอนไม่ให้ทำ

ใกล้จะสิ้นปีเก่า บางคนคิดว่า เราอยู่อาศัยบ้านหลังนี้มานาน เรียกว่าบ้านนี้รับใช้เรามาทั้งปี มีแต่จะเก่าจะโทรมลงไป นี่ใกล้จะสิ้นปีใหม่แล้ว เรามาสำรวจตรวจดูว่าอะไรชำรุดทรุดโทรมหรือควรทำให้มันคงแข็งแรง ให้สดใสดูใหม่่งดงาม ทีซ่อมแซมแต่งสรรให้มันให้ดี

ถ้าไม่ถึงกับต้องซ่อมแซมอะไร ทีช่วยกันทำความสะอาดจัดแต่งวางตั้งอะไรๆ ให้่งดงามเป็นระเบียบขึ้นมาใหม่ จะได้ออยู่ในบ้านทีมีจิตใจสดชื่นแจ่มใสสมกับการรับปีใหม่ แล้วก็จะอยู่อาศัยในบ้านนี้มีชีวิตจิตใจทีมีความสุขอยู่ต่อไปตลอดทั้งปี

ความอยากซ่อมแซมจัดสรรทำบ้านทีอยู่อาศัยให้แข็งแรง มันคงสะอาดเรียบร้อยนั้น เป็น *ฉันทะ* คืออยากทำให้มันดีของมัน ให้มันอยู่ในสภาพทีเต็มอิมสมบูรณ์ของมัน เป็นความอยากจากการเรียกร้องของจิตใจทีซาบซึ้งในคุณค่าความดีความงาม โยงไปถึงปัญญาทีมองเห็นความจริงเห็นเหตุผลตามสภาวะของสิ่งทั้งหลาย

ความอยากของฉันทะนี้ แตกต่างเด่นชัดจากความอยากของ *ตัณหา* ซึ่เป็นความอยากจากการเรียกร้องของตัวตนตัวกู ทีจะเสพผัสสะทางตา หู จมูก ลิ้น และสัมผัสกาย ทีจะได้จะเอา จะได้เด่นได้โก้ได้โตเป็นใหญ่ วนเวียนอยู่แค่กับความรู้สึก ไม่ไปถึงความรู้ทีเรียกว่าปัญญา พุดสั้นๆ ว่าอยู่กับอวิชชา

ความเป็นสุขขสมอยากของตัณหา กรุ่นอยู่ใต้อวิชชานี้ ไร้ใจไม่ได้ เป็นภัยอันตราย ตรงข้ามกับความสุขสมปรารถนาของฉันทะ ทีให้เกิดการสร้างสรรค์ มีคุณค่า เป็นคุณประโยชน์

ความสุขจากชั้นที่นั่นมีได้ง่ายๆ เพราะอะไร เพราะมันเป็นธรรมดาอย่างนั่นเอง คนเรานี้มีเนื้อตัวแท้ๆ เป็นธรรมชาติ คือชีวิตที่อยู่ด้วยดินน้ำลมไฟ หรือดินน้ำอากาศอุณหภูมิ ที่เป็นอตุของธรรมชาติตลอดเวลา ที่เรียกกันว่าสิ่งแวดล้อม (มันไม่ใช่แค่สิ่งแวดล้อม แต่มันอยู่ข้างในด้วย เป็นเนื้อเป็นตัวของเรา) ถ้าธรรมชาติอยู่ดี ก็เป็นสภาพเกื้อกูลให้ชีวิตอยู่ดีเป็นสุขได้

อย่างพระอรหันต์ ทำไมจึงมีความสุขทุกเวลา อย่างที่บันทึกไว้ในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ต่อๆ มา พระอรหันต์เดินไปในป่าแดนภูเขา อยู่ในถ้ำ นั่งบนหน้าผา ใจมีความสุขเปล่งออกมาเป็นคาถา เช่นว่า

ขุนเขาสีทมิฬมีนาคูจเมฆ งามเด่น มีธารน้ำเย็นใสสะอาด ตารดาช
ด้วยผืนหญ้าแผ่คลุม มีสีเหมือนแมลงค่อมทอง ถิ่นขุนเขาทำใจเรา
ให้รื่นรมย์...

พื้นภูผาน้ำรินรมย์ ชุ่มฉ่ำด้วยน้ำฝน เป็นที่อยู่อาศัยของเหล่าฤๅษี
ซึ่งแช่ด้วยเสียงนกยูง ถิ่นขุนเขาทำใจเราให้รื่นรมย์

แดนดอยถิ่นไพร ไม่พลุกพล่านด้วยผู้คน มีแต่หมู่เนื้อเสพอาศัย
ตื่นตาไปด้วยหมู่ขนานาหลากหลาย ถิ่นขุนเขาทำใจเราให้รื่นรมย์...

ข้างใน จิตใจแจ่มใส ไม่มีเรื่องราวค้างคาชุ่มข้องเป็นฝุ่นควัน
ของความคิดมาปิดกัน ข้างนอก พื้นดินฟ้าก็สะอาดสดใส ไม่มี
ฝุ่นควันพิษของความเจริญที่ผิดทางมาแปดเปื้อน เป็นที่รื่นรมย์
ธรรมชาติภายในที่ประสานสอดคล้องถึงกันดีกับธรรมชาติภายนอก
ทั่วทั้งหมดยุคนี้เป็นความสุขง่ายๆ ที่ทุกคนควรมีเป็นพื้นฐานของชีวิต

สภาพพื้นดินน้ำฟ้าอากาศสิ่งแวดล้อมที่สะอาดร้อนเย็น
พอดีเกื้อกูลแก่ชีวิตจิตใจนี้ เป็น “สบาย” หนึ่งในสบายทั้ง ๗ ที่ท่านย่า
กันมาให้จัดให้หาอันควรต้องมี ในการที่จะอยู่อาศัยเพื่อทำกิจของพระ
เช่นจะเจริญสมาธิ ถึงชาวบ้านจะอยู่ทำมาหากิน ก็ไม่ควรละเว้น

จะสร้างความเจริญก้าวหน้า จะพัฒนาบ้านเมืองอะไร ก็ทำกันไป แต่ไม่ควรลืมว่า ต้องมาช่วยเสริมช่วยหนุนให้คนอยู่กันดี มีสบายทั้ง ๗ นี้ ตั้งแต่ ๑ ถึง ๗ ที่ว่าไปเมื่อกี้

(เรียกตามคำบาลีเดิมว่า “อุตุสัปปายะ”, อีก ๖ สบาย/สภาพเอื้อเอื้อเอื้อ คือ สบายที่อยู่, สบายแหล่งอาหารหรือที่จับจ่ายสิ่งบริโภคอุปโภค, สบายการสื่อสารบอกเล่าข้อมูลที่เป็นสาระ, สบายคนใกล้ไกลมีแต่กัลยาณชน, สบายอาหาร, สบายอิริยาบถ)

การพัฒนาที่ทำให้อุตุเสียหายไม่สบาย ถือกันว่าเป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน แต่ถ้าไม่สามารถพัฒนาให้มีสบายทั้ง ๗ ก็จะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนไปไม่ได้

หันกลับมาดูหลักกันอีกหน่อย “ฉันทะ” เป็นตัวเริ่มต้นการทำงานของจิตใจที่ดี คนเรานี้มีลมหายใจเป็นชีวิต ดังที่เรียกกันว่าลมปราณ ทีนี้ แค่หายใจเป็น คือรู้จักหายใจให้ดี ก็จะได้ทั้งสุขภาพกาย และใจก็มีความสุข เรียกว่าเป็นการปฏิบัติธรรม

รู้อย่างนี้แล้ว ก็มีฉันทะในการที่จะหายใจ พอตั้งใจหายใจดีด้วยฉันทะ ก็เกิดมีปราโมทย์ ที่เป็นตัวต้นทางที่ตั้งต้นของความสุข^๑ นี้แหละ คนที่รู้เข้าใจหลักนี้ แค่อยู่กับลมหายใจก็มีความสุข ไม่ต้องพูดถึงว่า ถ้าทำได้ดี เข้าทาง ก็จะก้าวต่อๆ ไป ถึงได้สมาธิ เป็นต้น

คนที่มีความตั้งใจพัฒนาดีแล้ว พบเห็นเจออะเจอะธรรมชาติที่งามสะอาดสมบูรณ์ดี เช่นเห็นต้นไม้มีใบสดเขียวขจี พร้อมดอกผล มีลำต้นงามแข็งแรง ก็เกิดฉันทะ พอใจ ชื่นชมรื่นรมย์ยินดี มีปราโมทย์

^๑ ฉันทะ ๓๓๓ ตโต สุขุมตฺวํ ทีฆํ อสฺสํ สสฺสํ สสฺสํ อทฺธานสงฺฆาเต อสฺสํ ตโตปิ ปสฺสํ ตโตปิ ปามุชฺชํ อปฺปชฺชติ. พุ.ปฎิ.๓๑/๓๙๐/๒๖๕ (เมื่อหายใจเข้าหายใจออกยาวละเอียดกว่านั้นโดยมีฉันทะ ในเวลาที่นับยาว ปราโมทย์ ก็เกิดขึ้นแก่เธอผู้หายใจเข้าบ้าง หายใจออกบ้าง)

เมื่อเห็นต้นไม้ที่งามสมบูรณ์เป็นปกติดีอยู่ คนที่มีฉันทะก็อยากก็ปรารถนาให้ต้นไม้ที่งามสมบูรณ์ดียืนนานต่อไป (ความปรารถนาอย่างนี้ ถ้ามีต่อคน เรียกว่า เมตตา) ตอนนี้อยู่ในฐานะมีโอกาส เขาก็จะดูแลบำรุงรักษาให้ต้นไม้ที่งามดีอยู่เรื่อยไป

แต่ถ้าเห็นต้นไม้ที่เหี่ยวแห้งทรุดโทรมลงไป เขาก็อยากแก้ไขช่วยทำให้ต้นไม้ที่ฟื้นตัวงามสมบูรณ์ขึ้นมาใหม่ (ฉันทะอย่างนี้ ถ้ามีต่อคน เรียกว่า กรุณา) ตอนนี้อยู่มีโอกาส เขาก็จะมารดน้ำ ตัดแต่งพรวนดิน ใส่ปุ๋ย เป็นต้น แล้วแต่จะแก้ไขอย่างไรให้ต้นไม้ดีขึ้นมาได้

ที่นี้ ถ้าเห็นต้นไม้ที่ฟื้นตัวกลับงามดีขึ้น เขาก็พลอยดีใจไปกับต้นไม้ที่ฟื้น (ฉันทะอย่างนี้ ถ้ามีต่อคน เรียกว่า มุทิตา) แล้วก็บำรุงต้นไม้ที่ฟื้นเป็นการใหญ่ ให้มันงามสมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป

ต่อมา โดยไม่อาจคาดหมาย วันหนึ่ง ต้นไม้ที่งามถูกฟ้าผ่ายี่นต้นตาย เขามองดูแล้ว ก็รู้เข้าใจเหตุผลและความจริง แล้วก็มิได้สงบเป็นกลาง วางใจยอมรับตามความเป็นจริงนั้น (ฉันทะอย่างนี้ ถ้ามีต่อคน เรียกว่า อุเบกขา) แล้วเขาก็จัดการกับต้นไม้ที่เสียหายเรียบร้อย ไม่ให้เป็นของที่เสียหายแก่พื้นที่นั้นต่อไป

ธรรมชาติ หรือสิ่งแวดล้อม ที่งามสะอาดสมบูรณ์ดีอย่างต้นไม้ที่แข็งแรงสดเขียวขจีนั้น เรียกว่าเป็นรมณีย์ แปลกันว่า รมณีย์ พุคส์นั้นๆ ว่า รมย์ (บาลี: รมฺม)

พระอรหันต์ และท่านที่มีปัญญา มีจิตใจประณีต จะมองเห็นคุณค่าความดีงามความสำคัญของสภาพรมณีย์ ว่าเป็นสภาพที่เกื้อกูลแก่ชีวิตจิตใจและความดำรงอยู่ดำเนินไปและเจริญงอกงามของมนุษย์และสังคมของเขา ตั้งแต่การอยู่ดีกินดีของชาวบ้าน และการศึกษาเล่าเรียนเป็นต้นไป

รับปีใหม่ จะให้สุขสันต์ตลอดปี ต้องพร้อมใจสมานฉันท์ ทำถิ่นทำบ้านให้เป็นรมณีย์

คนไทยชาวพุทธทั่วๆ ไป จำกันได้ว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้ที่ต้นมหาโพธิ์ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม แต่ถ้าถามว่าทำไมจึงเสด็จไปประทับอยู่และตรัสรู้ที่นั่น คงมีน้อยคนตอบได้ จึงต้องเล่าทบทวนความจำกันให้แม่นและแน่นสักหน่อย

เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะโพธิสัตว์เสด็จออกบวชแล้ว ได้เสด็จไปทรงศึกษาทดลองปฏิบัติในสำนักอาจารย์ใหญ่สำคัญๆ สมัยนั้น จนจบความรู้ของอาจารย์แล้ว ทรงทราบว่ามิใช่ทางให้ถึงจุดหมาย จึงเสด็จไปทรงค้นคว้าทดลองตามแนวทางของพระองค์เอง

ครั้งนั้น พระองค์เสด็จไปหาสถานที่ที่ถึนเหมาะๆ ทรงจาริกไปในมคธรัฐ จนมาถึงถิ่นที่เรียกว่าอุรุเวลาเสนานิคม ณ ที่นั้น ทรงพบถิ่นที่เหมาะๆ ดังที่ตรัสในวาระนั้นว่า

“รมณีย์ โย วต ภูมิภาโค”

พื้นถิ่นนี้ เป็นที่รมณีย์หนอ มีไพร่พลที่ร่มรื่น น่าชื่นบาน
ทั้งมีแม่น้ำไหลผ่าน น้ำใสเย็นชื่นใจ ชายฝั่งทำนาก็ราบเรียบ
ทั้งโคจรคามก็มีอยู่โดยรอบ เป็นสถานที่เหมาะๆจริงหนอที่จะ
บำเพ็ญเพียร สำหรับกุลบุตรผู้ต้องการทำความเพียร

ที่อุรุเวลา ณ ถิ่นอันเป็นรมณีย์นี้ เจ้าชายสิทธัตถะโพธิสัตว์ได้ประทับบำเพ็ญเพียรทดลองค้นคว้าปฏิบัติอยู่นาน ๖ ปี ในที่สุด ก็ได้ตรัสรู้ที่ต้นมหาโพธิ์ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา จึงถือว่า ถิ่นรมณีย์ ที่อุรุเวลา ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา นี้ เป็นที่ตั้งต้นของพระพุทธศาสนา

เรื่องราวในพุทธประวัติตอนนี้ ต้องเล่าให้ได้ยินกันบ่อยๆ ให้จำกันได้แม่นว่า “ถิ่นรมณีย์ เป็นที่ตั้งต้นของพระพุทธศาสนา” และก็ควรจำคำตรัสครั้งนั้นไว้ด้วย ที่ว่า “รมณียะ วต ภูมิภาโค” ถิ่นนี้เป็นที่รมณีย์หนอ

พระพุทธเจ้า ก่อนจะตรัสรู้ ทรงแสวงหาถิ่นรมณีย์เป็นสถานที่เหมาะที่จะทรงบำเพ็ญเพียร แสดงว่าในการศึกษาค้นคว้า ปฏิบัติธรรม พึงถือเป็นสำคัญที่จะต้องให้ได้ถิ่นสถานที่เป็นรมณีย์

หลักข้อนี้ ชาวพุทธได้ถือเป็นคติสืบกันมาตั้งแต่พุทธกาล ที่เดี๋ยวว่า ถิ่นที่จะเป็นวัด ต้องสร้างต้องจัดให้เป็นรมณีย์ แต่แล้ว ผ่านกาลยาวนาน กลายเป็นว่าได้ถือปฏิบัติกันมาแบบเคยชิน แล้ว โดยไม่รู้ตัว ก็เลื่อนรางจางไปจากสำนึกจนแทบจะหายไป จึงควร ต้องยกขึ้นมาย้ำเตือนกันให้มันให้แน่น

ไม่เฉพาะวัดเท่านั้น คติการทำถิ่นให้เป็นรมณีย์นี้ พุทธิกชน ชาวบ้านก็ต้องถือเป็นสำคัญที่จะต้องจัดทำดูแลรักษาถิ่นที่อยู่อาศัยให้เป็นรมณีย์ มีเรื่องราวเล่าไว้ในคัมภีร์เป็นตำนานสำคัญ ที่ ท่านสอนให้ถือเป็นแบบอย่างในการทำบุญขั้นพื้นฐาน ที่จะให้ ชุมชนชาวหมู่บ้านอยู่กันดีมีความสุข และในเมืองไทย พระสงฆ์ก็นำมาเทศน์สอนชาวบ้านสืบกันมา เพิ่งจะเลื่อนรางจางหายลึกลงไปเมื่อก่อนศตวรรษมานี้เอง

เรื่องที่ว่านั้น มาในตำนานพระอินทร์ มักพ่วงมากับการเทศน์ เรื่องวัตรบท ๗ ของพระอินทร์ เป็นเรื่องของกลุ่มหนุ่มดาวดึงส์ ซึ่งมี น้ำใจสมานฉันท์พากันบำเพ็ญประโยชน์ ทำหมู่บ้านถิ่นที่อยู่อาศัย ให้อุดมสมบูรณ์ ทั้งธรรมชาติงดงามรื่นรมย์และถิ่นคนก็สะอาด เรียบร้อยสะอาดปลอดภัย เรียกว่าเป็นรมณีย์ ที่น่าชื่นชมภูมิใจของ ชุมชนคนในถิ่น เป็นการทำบุญพื้นฐานที่เป็นการทำให้คนมีความสุข

เรื่องพระอินทร์ และเรื่องกลุ่มหนุ่มดาวดึงส์มีชมมาณพเป็นหัวหน้า ที่ทำบุญด้วยการทำถินให้เป็นรมณีนั่น คนไทยเคยรู้จักดี และมีความสำคัญในวัฒนธรรมไทย พอจะเห็นได้จากพระราชปุจฉาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ที่ตรัสถามพระสงฆ์ มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน ซึ่งมีเรื่องพระอินทร์ และเรื่องชมมาณพ ในพระราชปุจฉาครั้งต้นๆ แทบทุกครั้ง (พระราชปุจฉาที่ ๒, ๓, ๕ และ ๖)

คนไทยภูมิใจกันมาว่าบ้านเมืองนี้มีแผ่นดินมีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ดังที่มักอ้างคำเก่าเล่ากันมาว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” ที่จริง “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” อันนั้นเป็นของที่ธรรมชาติมิได้ให้เราไม่ต้องทำอะไรมาก ได้แต่เก็บผลเอาประโยชน์

คนไทยควรจะภูมิใจได้แท้จริง ต่อเมื่อตัวเองได้เป็นผู้ทำเป็นผู้สร้างสรรค์ด้วย นั่นคือ “ทำถินไทยให้เป็นรมณีนี่”

คำว่า ถินเป็นรมณีนี่นั่น มีความหมายรวมทั้งธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และที่คนอยู่อาศัยก็เรียบริบร้อยรินรมย์ จึงจะสมที่จะเป็นความภูมิใจของคนไทยว่า เราได้ช่วยดูแลรักษาส่งเสริมธรรมชาติให้อุดมสมบูรณ์ พร้อมกับทำที่กินที่อยู่ที่ตั้งสรรค์ของคนให้เรียบริบร้อยงดงามไปด้วยพร้อมกัน

เวลานี้ คำอ้างที่เคยภูมิใจกันมาว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” นั้นคนไทยทำท่าจะพูดไม่เต็มปาก เพราะชักจะไม่ค่อยสมจริง จึงถึงเวลาที่ควรพิจารณาทำบุญด้วยการทำถินทำชุมชนให้เป็นรมณีนี่ แล้วคนก็จะได้เกื้อหนุนธรรมชาติให้ “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” ยิ่งยืนต่อไป

เมื่อก็ได้พูดถึงบางคนบางบ้าน มีฉันทะที่จะซ่อมแซมจัดแต่งบ้านให้มั่นคงแข็งแรงให้สดใสดูใหม่งดงาม รับการขึ้นปีใหม่ นั่นก็เข้าทางของการทำถินให้เป็นรมณีนี่ แต่ยังคงแคบได้แค่เป็นหน่วยย่อยๆ

คราวนี้ถึงเวลาที่ควรจะขยายออกไป ให้ได้ฉันทะที่เป็น
สมานฉันท์ เป็นการร่วมมือพร้อมใจกันของคนในหมู่บ้าน หรือทั้ง
ชุมชน มาทำบุญรับปีใหม่ร่วมกัน ด้วยการทำถิ่นไทยให้เป็นรมณีย์

ในประเพณีของพระพุทธศาสนา ถิ่นการมีถิ่นรมณีย์เป็นเรื่อง
สำคัญ มีหลักบอกไว้ในคัมภีร์ให้รู้จักองค์ประกอบ เรียกว่า สมบัติ
๔ ของถิ่นรมณีย์ คือ

๑. มีน้ำอุดม พร้อมร่มพฤษา (นายทกสมบัติ)
๒. งามตาน่าเดิน ดูทัศนีย์ (ภูมิภาคสมบัติ)
๓. ไม่มีคนร้าย ได้เสวนาคนดี (บุคคตสมบัติ)
๔. มีทางไปไม่ลำบาก ให้ถึงโดยสวัสดิ (คมนาคนสมบัติ)

โดยเฉพาะที่สำคัญเป็นแกนขาดไม่ได้ คือ ข้อ ๑ ที่ว่าพร้อม
ด้วยร่มไม้ และสายน้ำ คืออุดมด้วยพืชพันธุ์ต้นไม้ใหญ่น้อย มี
แหล่งน้ำ บึง บ่อ สระ นที พร้อมบริบูรณ์

ปีหนึ่งๆ เมื่อใกล้จะถึงปีใหม่ ก็คือเป็นสัญญาณบอกคนใน
หมู่บ้าน ในชุมชน ให้สามัคคีกัน รวมฉันท์เป็นสมานฉันท์ ร่วมแรง
ร่วมใจ ทำถิ่นที่อาศัยให้ความเป็นรมณีย์ที่งามสะอาดรื่นรมย์สดใส
ฟื้นขึ้นมารับกันกับปีใหม่ ให้ทุกคนมีความสุขสมานขึ้นมาเป็นฐาน
แล้วจะสนุกสนานบันเทิงอะไรแถม ก็ว่ากันไปตามที่เหมาะสมควร

รับปีใหม่อย่างที่ว่ามานี้ เป็นทั้งทำบุญ ได้ปฏิบัติธรรม เป็น
มงคลแท้จริง และเป็นความสุขที่มั่นคงยั่งยืน สุขวันขึ้นปีใหม่แล้ว
จะสุขตลอดปี ก็มั่นใจ จะสุขตลอดไป ก็สมจริง

ตั้งเป็นหลักไว้เลยว่า: รักษาถิ่นให้เป็นรมณีย์ มีใจปราโมทย์
สดชื่นแจ่มใส และให้ฉันท์มานำที่จะทำทุกอย่างให้งามให้ดี

แล้วก็จะใหม่ตลอดปี มีความสุขตลอดไป